

หลักสุจริตอย่างยิ่งในสัญญาประกันภัย

The Principle of Good Faith in Contract of Insurance

ธีรยุทธ ปักษา^{1*}
Teerayut Paksa^{1*}

¹ อ., คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา 90000

¹ Lecturer, Faculty of Law, Thaksin University, Songkhla Campus, 90000

* Corresponding author: E-mail address: teerayut.paksa@hotmail.com

บทคัดย่อ

สัญญาโดยทั่วไป คู่สัญญาจะต้องอาศัยการเข้าทำสัญญาดด้วยความสุจริต (Good Faith) ถือเป็นหลักทั่วไปอันเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการใช้สิทธิและชำระหนี้ระหว่างบุคคล โดยหลักสุจริตนั้น มีรากฐานมาจากหลักคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งนานาประเทศได้นำเอาหลักการดังกล่าวนี้ มาบัญญัติเอาไว้เป็นกฎหมาย แต่ในสัญญาประกันภัยนั้น มีลักษณะแตกต่างจากสัญญาอื่น ๆ กล่าวคือ เป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความสุจริตหรือความไว้วางใจต่อกันเป็นอย่างยิ่ง (Contracts of the Utmost Good Faith) เนื่องจากสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่มีลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเด็นเรื่องหลักสัญญาต่างตอบแทน สัญญาประกันภัยมีการตอบแทนที่ไม่เท่าเทียมกัน การเจรจาต่อรองเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันจะใช้หลักกฎหมายทั่วไป ตามสัญญาชนิดอื่นไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคกันระหว่างคู่สัญญา ในสัญญาประกันภัยนั้น ผู้เอาประกันภัยจึงต้องใช้ความสุจริตอย่างยิ่งในการเข้าทำสัญญา บทความนี้จึงมุ่งอธิบายความเป็นมาตลอดจนสาระสำคัญในการใช้หลักสุจริตอย่างยิ่ง ของสัญญาประกันภัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญา อันถือเป็นเจตนารมณ์อย่างสูงสุดของกฎหมาย

คำสำคัญ: หลักสุจริตอย่างยิ่ง หลักสุจริต ประกันภัย

Abstract

Contract in general, the principle of good faith is considered as a fundamental concept of civil and commercial law which needs to be respected by the parties. This principle is used to ensure the fairness in terms of exercising the rights and settlement between people. Good faith is originated from moral and ethical principle which is recognized by all nations since good faith is regulated as law. However, in terms of the insurance contract, this contract is different from other form of contract namely; it is based on “Contracts of the Utmost Good Faith” principle. It can be said that the insurance contract contains special characters particularly on a reciprocal contract principle which is applied in an unequal

repayment. The negotiation for equality of both parties will be used other form of contracts to consider instead of the contract of insurance. Therefore, in order to be treated equally from both sides, the assured must apply the principle of Good Faith. This article intends to explain the history and the main idea of the principle of good faith in contract of insurance in order to create the fairness to both parties which seems to be an ultimate goal of law.

Keywords: Principle of Utmost Good Faith, Good Faith, Insurance

บทนำ

โดยทั่วไป การเข้าทำนิติกรรมสัญญาระหว่างบุคคลนั้น คู่สัญญาจะต้องเข้าทำสัญญาด้วยความสุจริต ซึ่งหลักสุจริต (Good Faith)² นั้นถือเป็นหลักทั่วไปอันเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการใช้สิทธิและชำระหนี้ของบุคคล เช่น มาตรา 5 บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” รวมถึงเป็นบทสันนิษฐานเอาไว้ว่าบุคคลทุกคนกระทำการโดยสุจริต โดยหลักสุจริตนั้นมีรากฐานมาจากหลักคุณธรรมและจริยธรรมตลอดจนความเชื่อของศาสนา ซึ่งนานาประเทศได้นำเอาหลักการดังกล่าวนี้มาบัญญัติเอาไว้เป็นกฎหมาย แต่ในสัญญาประกันภัยนั้น มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากสัญญาอื่น ๆ กล่าวคือ สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความสุจริตหรือความไว้วางใจต่อกันเป็นอย่างยิ่ง (Contracts of the Utmost Good Faith) เนื่องจากสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่มีลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเด็นเรื่องหลักสัญญาต่างตอบแทน สัญญาประกันภัยมีการตอบแทนที่ไม่เท่าเทียมกัน การเจรจาต่อรองเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันจะใช้หลักกฎหมายทั่วไปตามสัญญาชนิดอื่นไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคกันระหว่างคู่สัญญา ในสัญญาประกันภัยนั้น ผู้เอาประกันภัยจึงต้องใช้ความสุจริตอย่างยิ่งในการเข้าทำสัญญา ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเป็นประโยชน์ระหว่างคู่สัญญาตลอดจนบุคคลอื่นทั่วไปเนื่องจากประเทศไทยมีสถิติการทำประกันภัย ไม่ว่าจะเป็นการประกันวินาศภัยหรือประกันชีวิตมากกว่า 1,000,000 กรมธรรม์ บทความนี้จึงมุ่งอธิบาย

² คำว่า “สุจริต” เป็นคำที่มีมาตั้งแต่สมัยโรมัน เรียกในภาษาละตินว่า Bona fides ซึ่งแปลว่า ความซื่อสัตย์

ความเป็นมาตลอดจนสาระสำคัญในการนำหลักสุจริตอย่างยิ่งมาใช้ในการสัญญาประกันภัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันก่อให้เกิดความเป็นธรรมระหว่างคู่สัญญาและบุคคลอื่นทั่วไป อันถือเป็นเจตนารมณ์อย่างสูงสุดของกฎหมาย

หลักสุจริตอย่างยิ่ง (Utmost Good Faith)

ก่อนจะอธิบายหลักสุจริตอย่างยิ่งนั้น จะขออธิบายถึงหลักกฎหมายทั่วไปสำหรับกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก่อน คือ หลักสุจริต ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย อธิบายว่า จุดมุ่งหมายอันแท้จริงของ “หลักสุจริต” นั้นคือ ความยุติธรรมภายในหรือความยุติธรรมตามเนื้อเรื่อง รัฐจะต้องออกข้อบังคับของกฎหมายและการวินิจฉัยคดีให้เกิดความสอดคล้องกับมาตรฐานแห่งความยุติธรรม ดังนั้น จึงเป็นภาระหน้าที่ของผู้ใช้กฎหมายที่จะต้องวินิจฉัยตามหลักความเป็นธรรมและความถูกต้องตามหลักคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และความไว้วางใจ ซึ่งหลักสุจริตมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้ [1]

1. หลักสุจริตเป็นบทกฎหมายยุติธรรม ซึ่งการใช้และการตีความจะต้องใช้ดุลยพินิจประกอบเพื่อเสริมเนื้อความให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเหมาะสมกับพฤติการณ์แห่งคดีและตามยุคสมัย

2. หลักสุจริตเป็นบทกฎหมายที่เป็นบทบังคับ คู่สัญญาจะไปตกลงกันเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ถือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักศีลธรรมอันดีของประชาชน กล่าวคือ เป็นธรรมเนียมประเพณีของสังคมนั้น ๆ โดยธรรมเนียมประเพณีนั้นอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ หลักสุจริตเป็นหลักกฎหมายทั่วไป (General Principle)

3. หลักสุจริตเป็นกฎหมายที่มีเนื้อความไม่ขัดแย้งโดยกฎหมาย เป็นการใช้ถ้อยคำอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้เป็นดุลยพินิจแก่ผู้ใช้กฎหมายให้เกิดความเป็นธรรมและเหมาะสมกับพฤติการณ์แห่งคดีและตามยุคสมัยของสังคม

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล อธิบายต่อไปว่า คำว่า “สุจริต” มีลักษณะเป็นนามธรรม มีความหมายกว้าง ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะถึงความรู้เท่าไม่ถึงการณ์เท่านั้น แต่ยังมุ่งหมายคุ้มครองสิทธิของผู้สุจริต และในทางกลับกันนั้น จะไม่คุ้มครองผู้ที่ใช้สิทธิไม่สุจริต [2] ทั้งนี้ มีแนวคำพิพากษาฎีกาที่วางแนวทางเกี่ยวกับการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 938/2525 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1349 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้เจ้าของที่ดินที่ถูกล้อมมีสิทธิผ่านที่ดินที่ล้อมอยู่ไปสู่ทาง

สาธารณะได้เนื่องจากถือเอาความจำเป็นของเจ้าของที่ดินที่ถูกล้อมเป็นสำคัญ ส่วนค่าทดแทนตามวรรคสี่เป็นเพียงค่าชดเชยการใช้ทางผ่านเท่านั้นและก็ได้บังคับให้เจ้าของที่ดินที่ถูกล้อมต้องปฏิบัติหน้าที่เสียก่อนแล้วจึงจะใช้สิทธิได้ ฉะนั้น โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องขอให้เปิดทางจำเป็นได้โดยมิจำต้องเสนอขอใช้ค่าทดแทน เป็นหน้าที่ของจำเลยจะต้องเรียกร้องขึ้นมาเอง การใช้สิทธิของโจทก์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้หาอาจถือได้ว่าเป็นการใช้สิทธิโดยมิชอบและไม่สุจริตไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 786-787/2533 การที่โจทก์และจำเลยที่ 1 ได้ที่พิพาทมาในระหว่างอยู่กินเป็นสามีภริยากันโดยมิได้จดทะเบียนสมรสกัน ถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกัน มีกรรมสิทธิ์ร่วมกันคนละครึ่ง แม้ที่พิพาทจะมีชื่อจำเลยที่ 1 เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในโฉนดแต่ผู้เดียวก็เป็นการกระทำแทนโจทก์ด้วย จำเลยที่ 1 จึงไม่มีสิทธิเอาที่พิพาทส่วนของโจทก์ไปจดทะเบียนโอนขายให้จำเลยที่ 2 โดยมิได้รับความยินยอมจากโจทก์ ฉะนั้น เมื่อจำเลยที่ 2 รับโอนที่พิพาทมาจากจำเลยที่ 1 โดยรู้อยู่แล้วว่าโจทก์เป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย จึงเป็นการไม่สุจริต ไม่ผูกพันส่วนของโจทก์ จำเลยที่ 2 จึงต้องจดทะเบียนใส่ชื่อโจทก์เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ร่วมกันในที่ดินพิพาทด้วย

ดังนั้น ข้อสังเกตจากคำพิพากษาดังกล่าวข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า การใช้สิทธิทางกฎหมายของบุคคลใด ๆ ก็ดี จะต้องกระทำโดยสุจริต ซึ่งในทางกลับกัน หากบุคคลใด ๆ ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ซึ่งคำว่า “สุจริต” นั้นจะหมายถึงอยู่แพร่หลายในกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ในสัญญาประกันภัยนั้น มีลักษณะแตกต่างจากสัญญาอื่น ๆ ในเอกเทศสัญญา กล่าวคือสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความสุจริตหรือความไว้วางใจต่อกันเป็นอย่างยิ่ง (Contracts of the Utmost Good Faith) ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 เนื่องจากสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่มีลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเด็นเรื่องหลักสัญญาต่างตอบแทน สัญญาประกันภัยมีการตอบแทนที่ไม่เท่าเทียมกัน การเจรจาต่อรองเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันจะใช้หลักกฎหมายทั่วไปตามสัญญาชนิดอื่นไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคกันระหว่างคู่สัญญา ผู้ยื่นขอเอาประกันภัยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเปิดเผยข้อความจริง (Discloser) และไม่แถลงข้อความอันเป็นเท็จ (Misrepresentation) แก่ผู้รับประกันภัย

สำหรับหลักสุจริตอย่างนี้นั้น ถือเป็นหลักกฎหมายเฉพาะที่ยกเว้นหลักกฎหมายทั่วไป แต่เนื่องจากกฎหมายประกันภัยของประเทศไทยมีแนวความคิดพื้นฐาน

มาจากกฎหมายต่างประเทศ จึงต้องศึกษาหลักกฎหมายนี้จากต่างประเทศเป็นสำคัญ ซึ่งหลักสุจริตอย่างยี่งั้นปรากฏในกฎหมายประกันภัยทางทะเลของประเทศอังกฤษ (Marine Insurance Act. 1906) ซึ่งถือเป็นแม่แบบของกฎหมายประกันภัยในหลาย ๆ ประเทศ ดังนี้

กฎหมายประกันภัยทางทะเล Marine Insurance Act. 1906 S.17 “A contract of marine insurance is a contract based upon the utmost good faith and if the utmost good faith be not observed by either party The contract may be avoided by other party ” แปลความได้ว่า “สัญญาประกันภัยทางทะเล คือ สัญญาที่อยู่บนพื้นฐานของความสุจริตอย่างยี่งั้นของคู่สัญญา หากคู่สัญญาไม่มีความสุจริตอย่างยี่งั้นต่อกัน สัญญาดังกล่าวอาจถูกอีกฝ่ายบอกล้างได้”

ประเทศไทยจึงได้บัญญัติหลักสุจริตอย่างยี่งั้นเอาไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าในเวลาทำสัญญาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยก็ดีหรือในกรณีประกันชีวิต บุคคลอันการใช้เงินย่อมอาศัยความทรงชีพหรือมรณะของเขานั้นก็ดี รู้อยู่แล้วละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริง ซึ่งอาจจะได้แจ้งใจผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นอีกหรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญา หรือว่ารู้อยู่แล้วแถลงข้อความนั้นเป็นความเท็จไซ้ ท่านว่าสัญญานั้นเป็นโมฆะ

ถ้ามิได้ใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนดเดือนหนึ่งนับแต่วันที่ได้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกล้างได้ก็ดี หรือมิได้ใช้สิทธินั้นภายในกำหนดห้าปีนับแต่วันทำสัญญาก็ดี ท่านว่าสิทธินั้นเป็นอันระงับสิ้นไป”

ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อความจริงตามมาตรา 865 สามารถแบ่งประเภทได้ดังนี้[3]

1. การเปิดเผยข้อความจริง (Disclosure) หมายถึง การเปิดเผยข้อความจริงที่อยู่ในความรับรู้ของผู้เอาประกันภัยที่จะต้องเปิดเผยออกมา แม้โดยผู้รับประกันภัยไม่สอบถาม เนื่องจากข้อความจริงบางอย่างนั้นอยู่ภายในซึ่งไม่ได้มีการเปิดเผยออกมาข้างนอก เช่น โรคภัยไข้เจ็บบางอย่าง หากดูผิวเผินภายนอกแล้ว ไม่สามารถมองเห็นหรือทราบได้ โดยจะต้องเอาความคิดเห็นของผู้เอาประกันภัยหรือวิญญูชนทั่ว ๆ ไปมาเป็นข้อวินิจฉัยว่าข้อความจริงนั้นเป็นข้อสาระสำคัญที่จะต้องเปิดเผยออกมาหรือไม่ ทั้งนี้ ข้อความจริงที่เปิดเผยออกมานั้นจะต้องเป็นสาระสำคัญที่อาจส่งผลกระทบต่อการสนองรับเจตนาของผู้เอาประกันภัย

คำพิพากษาฎีกาที่ 3246-3250/2559 สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องการความสุจริตหรือความไว้วางใจระหว่างคู่สัญญาเป็นอย่างยิ่งหรือเป็นสำคัญ ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยที่จะต้องเปิดเผยข้อความจริงให้ผู้รับประกันภัยรับรู้

2. การแถลงข้อความเท็จ (Misrepresentation) หมายถึง การกล่าวหรือแถลงข้อความใด ๆ ทางวาจาหรือลายลักษณ์อักษรของผู้เอาประกันภัยออกมาโดยลักษณะที่เป็นความเท็จ ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวขึ้นเองหรือกล่าวเนื่องจากการตอบคำถามในขณะทำสัญญาประกันภัย เช่น เป็นโรคร้ายแรงที่จะต้องบอกกล่าวแต่กลับพูดเท็จว่าไม่ได้เป็นโรคนั้น ซึ่งการแถลงข้อความจริงอยู่บนพื้นฐานเดียวกันกับหลักสุจริตอย่างยิ่ง

คำพิพากษาฎีกาที่ 49/2501 ผู้เอาประกันชีวิตรู้อยู่แล้วว่าตนป่วยเป็นโรคไตอักเสบเรื้อรังอยู่และสุขภาพก็ไม่ดี แต่กลับแถลงข้อความเท็จว่าตนไม่มีโรคประจำตัวใด ๆ สัญญาประกันชีวิตเป็นโมฆียะ

3. คำรับรอง (Warranties) หมายถึง คำมั่นสัญญาของผู้เอาประกันภัยที่ให้แก่ผู้รับประกันภัยว่าจะกระทำหรือไม่กระทำการบางอย่างหรือจะปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือให้ข้อมูลตามข้อเท็จจริงโดยไม่ปิดบัง ทั้งหมดนี้ผู้เอาประกันภัยจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เมื่อมีการผิดคำรับรอง ผู้รับประกันภัยมีสิทธิที่จะปฏิเสธความรับผิดชอบจากนั้น คำรับรอง ยังหมายถึง ความต้องการของฝ่ายผู้รับประกันภัยที่จะจำกัดความคุ้มครอง³

ทั้งนี้ คำรับรองมีลักษณะเป็นเหมือนคำมั่นที่คู่สัญญาจะต้องปฏิบัติตามสัญญาที่ทำขึ้น โดยรับรองว่าจะกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด หรือปฏิบัติตามเงื่อนไขใด ๆ อย่างครบถ้วน ทั้งก่อนสัญญาประกันภัยมีผลใช้บังคับและระหว่างสัญญามีผลใช้บังคับทั้งนี้ คำรับรองนั้นมีทั้งการรับรองโดยชัดแจ้งและการรับรองโดยปริยาย แต่ในทางปฏิบัติมักจะมีการทำคำรับรองไว้โดยชัดแจ้งด้วยการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ผู้เอาประกันภัยรับรองว่า อาคารที่อยู่อาศัยซึ่งได้เอาประกันวินาศภัยไว้นั้น ผู้เอาประกันภัยจะไม่เก็บวัตถุไวไฟเอาไว้ภายในตัวอาคาร ซึ่งจะเห็นได้ว่าการกระทำดังกล่าวนี้ คือ คำมั่นสัญญาของผู้เอาประกันภัยว่าจะกระทำหรือไม่กระทำการบางอย่างหรือจะปฏิบัติตามเงื่อนไข

คำพิพากษาฎีกาที่ 7350/2537 คำรับรองนั้นถือเป็นคำมั่นสัญญาของฝ่ายผู้เอาประกันภัยที่จะต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่ปฏิบัติตามคำรับรอง ผู้รับประกันภัยย่อมหลุดพ้นความรับผิดตามสัญญา

³ พจนานุกรมศัพท์ประกันภัยอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2549

ดังนั้น สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความสุจริตอย่างยิ่งในการเข้าทำสัญญา หากผู้เอาประกันภัยไม่เปิดเผยข้อความจริงต่าง ๆ ตามกรณีข้างต้นนี้ก็จะส่งผลให้สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆียะตามมาตรา 865

ผู้มีหน้าที่เปิดเผยข้อความจริง

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความสุจริตหรือความไว้วางใจต่อกันเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะความจริงใจของฝ่ายผู้เอาประกันภัย ซึ่งหากพิจารณาตามมาตรา 865 แล้วนั้น สามารถแยกพิจารณาเกี่ยวกับบุคคลผู้ที่มีหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงตามหลักสุจริตอย่างยิ่งได้เป็น 2 กรณี คือ กรณีการประกันวินาศภัยและกรณีการประกันชีวิต

1. กรณีการประกันวินาศภัย

สำหรับกรณีการประกันวินาศภัย ผู้ที่มีหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงตามหลักสุจริตอย่างยิ่งคือ ผู้เอาประกันภัย ซึ่งหมายถึง คู่สัญญาฝ่ายที่ตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัยเป็นการตอบแทนในการที่ผู้รับประกันภัยตกลงเข้ารับเสี่ยงภัยให้

2. กรณีการประกันชีวิต

สำหรับกรณีการประกันชีวิตผู้ที่มีหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริง คือ ผู้เอาประกันชีวิตและหมายความรวมถึงผู้ถูกเอาประกันชีวิตในกรณีของการเอาประกันชีวิตคู่กันด้วย ทั้งนี้ ผู้เอาประกันภัย (หมายความรวมถึงผู้เอาประกันชีวิตและผู้ถูกเอาประกันชีวิต) มีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องแจ้งข้อเท็จจริงใด ๆ ก็ตามที่ผู้รับประกันภัยต้องการทราบ ดังนั้น การให้แพทย์ตรวจสุขภาพของผู้เอาประกันภัยหรือไม่นั้น ถือเป็นเพียงดุลยพินิจของผู้รับประกันภัย เมื่อผู้เอาประกันภัยไม่เปิดเผยข้อความจริง ปกปิดข้อความจริง แฉลงข้อความเป็นเท็จ สัญญาประกันชีวิตตกเป็นโมฆียะตามกฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2792/2546 ใบคำขอเอาประกันชีวิต พ. แจ้งว่าไม่เคยรับการตรวจสุขภาพหรือการตรวจเพื่อวินิจฉัยโรค ไม่เคยเจ็บป่วย ไม่เคยได้รับการรักษาในสถานพยาบาล ไม่เคยเป็นหรือรับการรักษารักษาโรคเกี่ยวกับตาหูคอจมูกไม่เคยเป็นโรคหืดหอบหรือโรคเกี่ยวกับปอดหรือระบบหายใจเมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่า วันที่ 19 กันยายน 2538 พ. เข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาล เพราะพยายามฆ่าตัวตาย วันที่ 27 สิงหาคม 2539 เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล ด้วยโรคไซนัสอักเสบติดเชื้อ เดือนตุลาคม 2539 เป็นต้นมา เข้ารับการตรวจรักษาที่โรงพยาบาลหลายครั้งด้วยอาการหลอดลมอักเสบ กระดูกอ่อนซี่โครงอักเสบ ปวดศีรษะ ไอ เจ็บคอ อ่อนเพลีย กินอาหารไม่ได้ เดือนธันวาคม 2539 แพทย์ตรวจพบว่าเป็นโรคเอดส์หรือภูมิคุ้มกันบกพร่อง ดังนั้น พ. จึงแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ

หรือปกปิดความจริงต่อจำเลย ซึ่งถือว่าเป็นข้อสาระสำคัญ สัญญาประกันชีวิตจึงเป็น โฆษียะตามมาตรา 865 วรรคหนึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงที่ผู้เอาประกันภัยต้องแจ้งข้อเท็จจริงตามที่ผู้รับประกันภัยจำเลยต้องการทราบและกำหนดไว้ การให้แพทย์ตรวจผู้เอาประกันภัยหรือไม่เป็นดุลพินิจของผู้รับประกันภัยเมื่อผู้เอาประกันภัยปกปิดความจริง แฉลงข้อความเป็นเท็จเสียแล้วโจทก์จึงไม่อาจอ้างได้ว่าจำเลยไม่ได้ให้แพทย์ตรวจร่างกาย ผู้เอาประกันภัยถือว่าประมาทและไม่ทำให้สัญญาประกันชีวิตเป็นโมฆียะ

อย่างไรก็ดี หน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงตามมาตรา 865 นี้ไม่ใช้หน้าที่ของผู้รับประกันภัยแต่อย่างใด หากผู้รับประกันภัยปกปิดหรือไม่แจ้งข้อความจริง ก็ไม่ส่งผลใด ๆ ต่อความสมบูรณ์ของสัญญาประกันภัย

ทั้งนี้ ข้อความจริงที่ต้องเปิดเผยนั้นจะต้องมีความสำคัญ (Material Fact) ไม่ใช่ว่าผู้เอาประกันภัยปกปิดอะไรหรือแฉลงเท็จเรื่องใดก็จะตกเป็นโมฆียะไปเสียหมด ซึ่งข้อความจริงที่ต้องเปิดเผยนั้นจะต้องสำคัญจนถึงขนาดที่ว่าเป็นเหตุจูงใจให้ผู้รับประกันภัยเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นหรือหากผู้รับประกันภัยทราบจะเป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยบอกปิดไม่ยอมรับทำสัญญาประกันภัยด้วย

อย่างไรก็ดี ความสำคัญดังกล่าวข้างต้นนั้นจะต้องพิจารณาจากความคิดเห็นของ วิทยุชน (Reasonable Person) โดยทั่วไป จะไปถือเอาตามความคิดเห็นของฝ่าย ผู้รับประกันภัยหรือฝ่ายผู้เอาประกันมาเป็นบรรทัดฐานไม่ได้ ซึ่งเป็นกรณีแตกต่างกับคำว่า “วิทยุชน” ตามมาตรา 866 ที่จะต้องยึดถือตามมาตรฐานวิทยุชนในฐานะผู้รับประกันภัย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2278/2517 ข้อความจริงอย่างไรจะถือว่าอาจจูงใจผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น หรือบอกปิดไม่ยอมรับทำสัญญาตามมาตรา 865 นั้น จะต้องถือตามความเห็นของวิทยุชนทั่วไปเป็นหลัก จะถือว่าถ้ามีการปกปิดความจริง ไม่ว่าประการใด ๆ แล้ว จะทำให้สัญญาเป็นโมฆียะไปเสียทั้งหมดหาได้ไม่

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ “ข้อความจริงที่ต้องเปิดเผย”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 355/2505 ผู้เอาประกันชีวิตเคยเข้ารับรักษาตัวในโรงพยาบาล ด้วยโรคมะเร็งในเม็ดโลหิตขาว ไม่มีทางรักษาหาย และอาจตายใน 7 วัน ถึง 6 เดือน หรืออย่างช้า 5 ปี แต่ปกปิดความจริงว่าไม่เคยเจ็บป่วย ไม่เคยรักษาตัวในโรงพยาบาล ทำให้สัญญาประกันชีวิตตกเป็นโมฆียะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 16/2517 ผู้เอาประกันชีวิตรู้ตัวว่าตนป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงและปัสสาวะเป็นเลือดก่อนขอเข้าทำสัญญาประกันชีวิต แต่ก็ละเว้นไม่เปิดเผยข้อความจริงให้บริษัทประกันชีวิตทราบ สัญญาประกันชีวิตดังกล่าวย่อมตกเป็นโมฆียะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 795/2517 สามีของโจทก์เอาประกันชีวิตกับบริษัทจำเลย โดยปกปิดความจริงและแถลงเท็จว่าไม่เคยให้แพทย์คนใดวินิจฉัยโรคมามาก่อน ทั้งที่สามีของโจทก์เป็นโรคตับแข็งและโรคในลำคออยู่ก่อน ทำให้บริษัทจำเลยไม่อาจบอกปิดไม่ยอมรับประกันชีวิตเสียได้ สัญญาประกันชีวิตจึงตกเป็นโมฆียะ

ปัจจุบัน กรณีสัญญาประกันชีวิตในบางกรณี เช่น การประกันชีวิตผู้สูงอายุ จะมีกรรมวิธีแบบที่ไม่ต้องตรวจหรือตอบคำถามสุขภาพของผู้เอาประกันชีวิต แต่อย่างไรก็ดี ผู้เอาประกันชีวิตยังคงมีหน้าที่เปิดเผยข้อความจริงอยู่นั่นเอง ซึ่งเป็นหน้าที่ตามกฎหมาย ส่วนผู้รับประกันภัยจะไม่ถือเป็นสาระสำคัญหรือไม่นั้น จำต้องพิจารณาถึงรายละเอียดตามกรรมวิธี

คำพิพากษาฎีกาที่ 2397/2536 ผู้เอาประกันภัยในสัญญาประกันชีวิตมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อความจริงซึ่งอาจจะได้ใจผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นหรือบอกปิดไม่ยอมทำสัญญาให้ผู้รับประกันภัยทราบ และจะถือว่ากรณีที่ผู้รับประกันภัยไม่ตรวจสอบสุขภาพของผู้เอาประกันภัยก่อนเป็นการละเลยหาได้ไม่ แม้การประกันชีวิตในทุนประกันภัยต่ำตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงพาณิชย์กำหนดไม่จำเป็นต้องตรวจสอบสุขภาพของผู้เอาประกันภัยก็ยังถือไม่ได้ว่าผู้รับประกันภัยไม่ถือเอาเรื่องสุขภาพของผู้เอาประกันภัยเป็นสำคัญ สัญญาประกันชีวิตที่กระทำโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรา 865 วรรคแรกตกเป็นโมฆียะ

โดยสรุป โรคที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเป็น “โรคสำคัญ” ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยข้อความจริงตามมาตรา 865 อาทิเช่น โรคมะเร็ง โรคความดันโลหิตสูง โรคกระเพาะอาหารอักเสบ โรคลำไส้ใหญ่ โรคตับอักเสบ โรคตับแข็ง โรคในลำคอ โรคพิษสุราเรื้อรัง โรคลมชัก โรคไต โรคต่อมไทรอยด์เป็นพิษ โรคถุงลมโป่งพองเรื้อรัง โรคเบาหวาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในส่วนของโรคที่มีอันตรายร้ายแรงนั้น อาจต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป ผู้เอาประกันภัยจะต้องพิจารณาเงื่อนไขต่าง ๆ ตามที่ผู้รับประกันภัยเสนอมา

ทั้งนี้ ความเป็นโมฆียกรรมโดยเฉพาะในสัญญาประกันชีวิตนั้น ให้พิจารณาในขณะทำสัญญาประกันชีวิตเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องไปพิจารณาถึงขนาดว่า ผู้เอาประกันชีวิตจะเสียชีวิต

ด้วยโรคที่ปกปิดหรือไม่ก็ตาม และหากผู้เอาประกันชีวิตปกปิดข้อความจริงในขณะที่ทำสัญญาประกันชีวิต แม้จะเสียชีวิตด้วยโรคอื่นที่ไม่ได้ปกปิดไว้ สัญญาประกันชีวิตก็เป็นโมฆียะตั้งแต่แรก เช่น นาย ก.เป็นโรคมะเร็ง ซึ่งเป็นโรคร้ายสำคัญที่ผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่ต้องแถลง แต่กลับปกปิดไม่ยอมบอกผู้รับประกันภัยในขณะที่ทำสัญญา แม้ต่อมา นาย ก. จะเสียชีวิตด้วยโรคอื่น เช่น เสียชีวิตด้วยโรคเบาหวาน ดังนี้ ก็ไม่ทำให้สัญญาประกันชีวิตดังกล่าวนี้มีผลแตกต่างออกไป เนื่องจากกฎหมายพิจารณาความเป็นโมฆียะในขณะที่ทำสัญญา หากนาย ก.ปกปิดหรือแถลงเท็จขณะทำสัญญาแล้วนั้น ผลของสัญญาก็ตกเป็นโมฆียะทันที ผู้รับประกันภัยสามารถที่จะบอกล้างสัญญาดังกล่าวได้

คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวข้อง

คำพิพากษาฎีกาที่ 858/2515 ผลแห่งโมฆียกรรมนั้นขึ้นอยู่กับกรณีการพิจารณาถึงความสำคัญของข้อความจริง แต่ในชั้นขณะทำสัญญาประกันภัยเท่านั้น ฉะนั้น แม้จะปรากฏว่าผู้เอาประกันชีวิตมิได้มีโรคภัยที่ตนเคยป่วยมาก่อนทำสัญญาประกันชีวิต และได้ปกปิดไว้ไม่เปิดเผยให้ผู้รับประกันภัยทราบก็ตาม ก็ไม่ทำให้ผลของสัญญาซึ่งเป็นโมฆียะไปแล้วนั้นเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด ผู้รับประกันภัยชอบที่จะบอกล้างสัญญาได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1218/2519 ผู้เอาประกันชีวิตปกปิดไม่ให้ผู้รับประกันภัยทราบว่าตนเป็นเบาหวานหรือโรคความดันสูงอันเป็นโรคที่ผู้รับประกันภัยต้องการทราบ สัญญาย่อมตกเป็นโมฆียะ แม้ต่อมาจะปรากฏว่าผู้นั้นจะถึงแก่ความตายด้วยโรคอื่นก็ตาม

ดังนั้น ในสัญญาประกันชีวิต ความเป็นโมฆียกรรมนั้นให้พิจารณาในขณะที่ทำสัญญาประกันชีวิตเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องไปพิจารณาถึงขนาดว่า ผู้เอาประกันชีวิตจะเสียชีวิตด้วยโรคที่ปกปิดหรือไม่ หากปกปิดไว้ไม่เปิดเผย สัญญาประกันชีวิตก็เป็นโมฆียะตั้งแต่แรก

ข้อเท็จจริงที่อาจถือว่าไม่ได้เป็นสาระสำคัญ

แม้สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความสุจริตอย่างยิ่งเป็นสำคัญ โดยเฉพาะความจริงใจของฝ่ายผู้เอาประกันภัย แต่อย่างไรก็ดี การปกปิดข้อมูลหรือแถลงข้อความเท็จอันจะส่งผลให้สัญญาตกเป็นโมฆียะนั้นจะต้องเข้าองค์ประกอบตามมาตรา 865 กล่าวคือ ต้องเป็นข้อความจริงซึ่งอาจจะได้แจ้งให้ผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นอีกหรือผู้รับประกันภัยบอกปิดไม่ยอมทำสัญญาด้วย ดังนั้น ผู้รับประกันภัยจะอ้างเหตุผลใด ๆ น้อย ๆ หรือไม่ได้เป็นสาระสำคัญถึงขนาดมาอ้างความเป็นโมฆียะไม่ได้ ซึ่งถือเป็นการคุ้มครองทางฝ่ายผู้เอาประกันภัย [4]

ทั้งนี้ มีแนวทางคำพิพากษาฎีกาที่น่าสนใจเกี่ยวกับ “ข้อเท็จจริงที่อาจถือว่าไม่ได้เป็นสาระสำคัญ” ดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 715/2513 โรคไสเลื่อนมิใช่โรคที่มีอันตรายร้ายแรง ผู้เอาประกันไม่ได้แจ้งให้แพทย์ของผู้รับประกันชีวิตทราบในขณะที่เอาประกันชีวิตนั้น ยังไม่ถึงขนาดอนุมานเอาได้ว่าถ้าได้แจ้งเช่นนั้นผู้รับประกันจะบอกปิดหรือเรียกเบี้ยประกันสูงขึ้น สัญญาประกันชีวิตไม่ตกเป็นโมฆียะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 2598/2520 ค่าแถลงเกี่ยวกับอาชีพของผู้ประกันภัย ไม่เป็นความจริง แต่ผู้รับประกันภัยไม่ถือเป็นสำคัญ ไม่ทำให้สัญญาประกันภัยไม่สมบูรณ์

โดยสรุป หากผู้เอาประกันภัยปกปิดว่าเป็นโรคกระเพาะ โรคต่อกระจากตา โรคไสเลื่อน โรคหอบหืดแพ้อากาศ โรคหวัด หรือแผลงคลาดเคลื่อนเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับอายุ อาชีพ หรือแถลงหรือปกปิดเกี่ยวกับการถูกปฏิเสธไม่ให้ทำสัญญาประกันภัยมาก่อน หากผู้รับประกันภัยไม่ได้ถือเอาเป็นสาระสำคัญสัญญาประกันภัยดังกล่าวก็มีผลสมบูรณ์ ใช้บังคับได้ นอกจากนี้ การที่ผู้เอาประกันภัยไม่ทราบว่าตนเป็นโรคร้ายหรือจะต้องเปิดเผยข้อความจริงหรือจะต้องมีหน้าที่บอกกล่าวแก่ผู้รับประกันภัย จึงถือไม่ได้ว่าผู้เอาประกันภัยรู้อยู่แล้วละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริงที่อาจจะได้แจ้งใจจำเลยผู้รับประกันภัยให้ บอกปิดไม่ยอมทำสัญญาอันจะทำให้สัญญานั้นตกเป็นโมฆียะ

เวลาที่จะต้องเปิดเผยข้อความจริง

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามมาตรา 865 แล้วนั้น ผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยข้อความจริงในเวลาทำสัญญาประกันภัย และหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงสิ้นสุดลงเมื่อสัญญาประกันภัยได้เกิดขึ้นแล้ว อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ ขึ้นอยู่กับว่ามีการทำสัญญาประกันภัยด้วยวิธีการใด เช่น การทำสัญญาผ่านทางเอกสารหรือลายลักษณ์อักษร การทำสัญญาผ่านทางโทรศัพท์หรือด้วยวาจา เป็นต้น

ดังนั้น ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงโดยนับตั้งแต่วะเวลาที่ผู้เอาประกันภัยทำคำเสนอไปยังผู้รับประกันภัยและผู้รับประกันภัยตกลงส่งคำสนองมาให้จนเกิดเป็นสัญญา กล่าวคือ จะต้องเป็นการที่ผู้เอาประกันภัยปกปิดความจริงหรือแถลงความเท็จในข้อสาระสำคัญเฉพาะในเวลาเข้าทำสัญญาประกันชีวิตเท่านั้น หากทราบเหตุใด ๆ ภายหลังจากสัญญาประกันภัยเกิดแล้วอันเป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องเปิดเผยและไม่ได้เปิดเผยข้อความจริงนั้น ก็ไม่กระทบถึงความสมบูรณ์ของสัญญาประกันภัยแต่อย่างใด

ทั้งนี้ หากผู้รับประกันภัยมีการให้ผู้เอาประกันภัยกรอกแบบสอบถาม แต่ผู้เอาประกันภัยไม่กรอกให้ครบถ้วนหรือเว้นช่องว่างเอาไว้ ถือเสมือนว่าผู้เอาประกันภัยแสดงอาการนิ่งเฉย ไม่ยอมเปิดเผยข้อความจริงที่มีหน้าที่จะต้องเปิดเผย ถือได้ว่าเป็นการปกปิดข้อความจริง [5]

อย่างไรก็ดี หากมีการทำสัญญาประกันภัยขึ้นมาใหม่เพราะเหตุสัญญาประกันภัยหมดอายุความคุ้มครองของกรมธรรม์ก็ดี ผู้เอาประกันภัยก็มีหน้าที่ที่จะเปิดเผยข้อความจริงใหม่ตามหลักสุจริตอย่างยิ่งด้วยเช่นกัน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 49/2501 กรมธรรม์ประกันชีวิตหมดอายุ บริษัทรับประกันต่ออายุสัญญาให้ใหม่ ถือได้ว่าเป็นการเริ่มทำสัญญากันใหม่อีก ผู้เอาประกันภัยจึงมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อความจริงที่ตนทราบตามมาตรา 865

ผลของการไม่เปิดเผยข้อความจริง

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความสุจริตหรือความไว้วางใจต่อกันเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ ผลของการไม่เปิดเผยข้อความจริงของผู้เอาประกันภัยส่งผลให้สัญญาประกันภัยเป็นโมฆียะตามมาตรา 865 วรรคหนึ่ง ซึ่งหมายถึง สัญญาดังกล่าวนั้นยังคงมีผลใช้บังคับอยู่ สัญญาสมบูรณ์จนกว่าจะมีการบอกล้าง

ทั้งนี้ ผู้มีสิทธิบอกล้างสัญญาที่เป็นโมฆียะตามกฎหมาย คือ ผู้รับประกันภัย ทั้งนี้ กำหนดระยะเวลาบอกล้าง บัญญัติไว้ในมาตรา 865 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้ามิได้ใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนดเดือนหนึ่งนับแต่วันที่ผู้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกล้างได้ก็ดี หรือมิได้ใช้สิทธินั้นภายในกำหนดห้าปีนับแต่วันทำสัญญาก็ดี ท่านว่าสิทธินั้นเป็นอันระงับสิ้นไป” กล่าวคือ ผู้รับประกันภัยจะต้องใช้สิทธิบอกล้างนิติกรรมดังกล่าวภายในกำหนดระยะเวลา 1 เดือนนับแต่วันที่ผู้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกล้างได้ หรือ ผู้รับประกันภัยจะต้องใช้สิทธิบอกล้างภายในระยะเวลา 5 ปีนับแต่วันทำสัญญา หากบอกล้างเกินระยะเวลาดังกล่าวข้างต้น สัญญาประกันภัยมีผลผูกพัน⁴ ดังนั้น หากผู้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกล้างเกิน 5 ปีนับแต่วันทำสัญญา (แม้จะไม่เกิน 1 เดือน

⁴ อย่างไรก็ดี การบอกล้างสัญญาประกันภัยตามมาตรา 865 ถือเป็นบทกฎหมายพิเศษเฉพาะเรื่องที่ยกเว้นหลักกฎหมายทั่วไปที่จะต้องพิจารณาตามหลักกฎหมายนิติกรรมทั่ว ๆ ไป ซึ่งระยะเวลาตามกฎหมายประกันภัยจะสั้นกว่า เนื่องจากการบอกล้างนิติกรรมทั่ว ๆ ไป นั้นจะบอกล้างมิได้เมื่อพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้หรือเมื่อพ้นระยะเวลาสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้น

นับแต่วันที่ผู้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกกล่าว) สัญญาประกันภัยก็ยังคงมีผลสมบูรณ์ ไม่สามารถบอกกล่าวได้แล้วอยู่นั่นเอง

คำพิพากษาฎีกาที่ 1247/2514 อายุความบอกกล่าวสัญญาประกันภัยตอนแรก ของมาตรา 865 วรรคสองนั้น หมายถึงว่า ผู้รับประกันภัยต้องใช้สิทธิบอกกล่าวภายใน กำหนดเดือนหนึ่งนับแต่วันที่ผู้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกกล่าวได้โจทก์ยื่นคำขอรับ ประโยชน์ตามกรมธรรม์ประกันชีวิตซึ่งผู้ตายทำไว้กับบริษัทจำเลยเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2509 พร้อมด้วยรายงานของนายแพทย์โรงพยาบาลผู้รักษาผู้ตายครั้งสุดท้ายว่า ผู้ตาย ป่วยเป็นมะเร็งที่ลำไส้ใหญ่และตายด้วยโรดดังกล่าว และได้ระบุไว้ในรายงานนั้นอีกว่า ผู้ตายเคยรับการผ่าตัดด้วยโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อ 2 ปีก่อน ซึ่งเป็น เวลาก่อนผู้ตายเอาประกันชีวิตไว้กับบริษัทจำเลย เช่นนี้ถือว่าบริษัทจำเลยย่อมมีเหตุ ควรทราบได้แล้วว่าผู้ตายได้ปกปิดข้อความจริงดังกล่าวตั้งแต่วันที่ 29 สิงหาคม 2509 บริษัทจำเลยจะอ้างว่ารายงานแพทย์ดังกล่าวนั้น ยังไม่แน่นอน บริษัทจำเลยยังต้อง สืบสวนต่อไปจนได้ความจริงแน่นอนเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2509 ว่าผู้ตายได้ป่วยและ รับการผ่าตัดด้วยโรดดังกล่าวมิได้ เพราะอายุความกฎหมายกำหนดให้เริ่มนับแต่วันที่ทราบ มูลอันจะบอกกล่าวได้เท่านั้นมิใช่เริ่มนับแต่วันที่ทราบความจริง ฉะนั้น เมื่อบริษัทจำเลย บอกกล่าวโมฆียกรรมเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2509 ซึ่งเป็นเวลาเกินหนึ่งเดือนแล้วกรมธรรม์ ประกันชีวิตจึงมีผลบังคับบริษัทจำเลย

หากผู้รับประกันภัยหากบอกกล่าวภายในระยะเวลาตามกำหนด สัญญาประกันภัย ตกเป็นโมฆะ ถือเสมือนไม่เคยมีนิติสัมพันธ์ใด ๆ ผูกพันกันมาก่อนเป็นไปตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 176 ต้องคืนเบี้ยประกันภัยหรือคืนค่าไถ่ถอนกรมธรรม์

ผู้มีหน้าที่บอกกล่าวสัญญาประกันภัยเป็นโมฆียะ

แม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 มิได้กำหนดเอาไว้ชัดเจน เกี่ยวกับบุคคลที่มีหน้าที่ในการบอกกล่าวนิติกรรมสัญญา แต่ย่อมเห็นได้ว่าผลของมาตรา 865 นี้ทำให้ผู้รับประกันภัยเสียหาย ผู้รับประกันภัยจึงมีหน้าที่บอกกล่าวต่อผู้เอาประกันภัย โดยตรง⁵ ทั้งนี้ รวมถึงการบอกกล่าวไปยังผู้รับประกันภัยในกรณีสัญญาประกันชีวิตหาก ผู้เอาประกันชีวิตถึงแก่ความตาย หรือผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้รับประกันภัยที่ยังเป็นผู้เยาว์

⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 178 บัญญัติว่า “การบอกกล่าวหรือให้สัตยาบันแก่โมฆียะ กรรม ย่อมกระทำได้โดยการแสดงเจตนาแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวกำหนดได้แน่นอน”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1675/2500 สัญญาประกันชีวิตตกเป็นโมฆียะ ซึ่งการบอกล้างโมฆียกรรมดังกล่าวนั้น กฎหมายไม่ได้บังคับว่าให้บอกล้างต่อผู้เอาประกันภัยโดยตรง เมื่อผู้รับประกันภัยทราบถึงมูลอันจะบอกล้างได้ ก็ย่อมบอกล้างแก่ผู้ซึ่งจะได้รับประโยชน์ในการประกันจากผู้รับประกันภัยได้

อย่างไรก็ดี หากผู้รับประกันภัยควรจะได้รู้เท่าทันถึงฐานะของบุคคลนั้น โดยใช้ความระมัดระวังสอดส่องเยี่ยงวิญญูชนแล้วสัญญาประกันชีวิตนั้นก็เป็นอันสมบูรณ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 866 ผู้รับประกันภัยก็ไม่มีสิทธิบอกล้าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2447/2516 การประกันชีวิตที่ผู้รับประกันภัยมีสิทธิบอกล้างได้ตามมาตรา 865 นั้น จะต้องเป็นการปกปิดความจริงหรือแถลงความเท็จในข้อสาระสำคัญเฉพาะในเวลาเข้าทำสัญญาประกันชีวิตเท่านั้นแม้ผู้ขอประกันชีวิตจะปกปิดหรือแถลงเท็จเกี่ยวกับฐานะอันแท้จริง หากผู้รับประกันภัยควรจะได้รู้เท่าทันถึงฐานะของบุคคลนั้น โดยใช้ความระมัดระวังสอดส่องเยี่ยงวิญญูชนแล้วสัญญาประกันชีวิตนั้นก็เป็นอันสมบูรณ์ตามมาตรา 866 ผู้รับประกันภัยหาไม่มีสิทธิบอกล้างไม่

การบอกล้างสัญญาประกันภัยเป็นโมฆียะ

สำหรับการบอกล้างสัญญาประกันภัยที่เป็นโมฆียะนั้น จะต้องพิจารณาตามมาตรา 865 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้ามิได้ใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนดเดือนหนึ่งนับแต่วันที่ได้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกล้างได้ก็ดี หรือมิได้ใช้สิทธินั้นภายในกำหนดห้าปีนับแต่วันทำสัญญาก็ดี ท่านว่าสิทธินั้นเป็นอันระงับสิ้นไป”

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการบัญญัติถึงเงื่อนไขเวลาเอาไว้เป็น 2 กรณี กล่าวคือ จะต้องใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนดระยะเวลา 1 เดือน นับแต่วันที่ได้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกล้าง หรือใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนดระยะเวลา 5 ปีนับแต่วันทำสัญญาประกันภัย

โดยในกรณีแรกนั้น กฎหมายให้เริ่มนับระยะเวลา 1 เดือนนับตั้งแต่วันที่ “ทราบมูลอันจะบอกล้างได้” มิใช่ นับแต่วันที่ทราบความจริง ดังนั้น วันที่ผู้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกล้างได้นั้นอาจไม่ใช่วันเดียวกับวันที่ทราบความจริงก็ได้

อนึ่ง คำว่า “ทราบมูลอันจะบอกล้างได้” หมายความว่า แค่มิได้กล่าวได้มีการปกปิดข้อความจริงหรือแถลงข้อความเท็จ ผู้รับประกันภัยก็ชอบที่จะใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนด 1 เดือน นับตั้งแต่วันที่ได้รับทราบข้อมูลนั้น มิฉะนั้น อาจตกเป็นประโยชน์แก่ทางฝ่ายผู้รับประกันภัยเพราะจะอ้างได้ว่าเพิ่งทราบข้อความจริงไปเสียทุกกรณี

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “ทราบมูลอันจะบอกกล่าวได้”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1247/2514 อายุความบอกกล่าวสัญญาประกันภัยตอนแรก
ของมาตรา 865 วรรคสองนั้นหมายถึงว่า ผู้รับประกันภัยต้องใช้สิทธิบอกกล่าวภายใน
กำหนดเดือนหนึ่งนับแต่วันที่ได้รับประกันภัยทราบมูลอันจะบอกกล่าวได้ โจทก์ยื่นคำขอ
รับประโยชน์ตามกรมธรรม์ประกันชีวิตซึ่งผู้ตายทำไว้กับบริษัทจำเลยเมื่อวันที่ 24
สิงหาคม 2509 พร้อมด้วยรายงานของนายแพทย์โรงพยาบาลผู้รักษาผู้ตายครั้งสุดท้าย
ว่า ผู้ตายป่วยเป็นมะเร็งที่ลำไส้ใหญ่และตายด้วยโรคดังกล่าว และได้รับใบไว้ในรายงาน
นั้นอีกว่าผู้ตายเคยรับการผ่าตัดด้วยโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อ 2 ปี
ก่อน ซึ่งเป็นเวลาก่อนผู้ตายเอาประกันชีวิตไว้กับบริษัทจำเลย เช่นนี้ถือว่าบริษัทจำเลย
ย่อมมีเหตุควรทราบได้แล้วว่าผู้ตายได้ปกปิดข้อความจริงดังกล่าวตั้งแต่วันที่ 29 สิงหาคม
2509 บริษัทจำเลยจะอ้างว่ารายงานแพทย์ดังกล่าวนี้ยังไม่แน่นอน บริษัทจำเลยยัง
ต้องสืบสวนต่อไปจนได้ความจริงแน่นอนเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2509 ว่าผู้ตายได้ป่วย
และรับการผ่าตัดด้วยโรคดังกล่าวมิได้ เพราะอายุความกฎหมายกำหนดให้เริ่มนับแต่วัน
ที่ทราบมูลอันจะบอกกล่าวได้เท่านั้นมิใช่เริ่มนับแต่วันที่ทราบความจริง ฉะนั้น เมื่อบริษัท
จำเลยบอกกล่าวโมฆียะกรรมเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2509 ซึ่งเป็นเวลาเกินหนึ่งเดือนแล้ว
กรมธรรม์ประกันชีวิตจึงมีผลบังคับบริษัทจำเลย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1769/2521 การบอกกล่าวโมฆียะกรรมตามมาตรา 865
ต้องทำภายใน 1 เดือนหลังจากบริษัททราบเหตุที่ปกปิดข้อความจริง การบอกกล่าวหลัง
จากนั้นไม่มีผล

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1785/2538 คำว่า “มูลอันจะบอกกล่าวได้” ตามมาตรา 865
วรรคสอง คือ ข้อความในวรรคแรกที่ว่า “ถ้าในเวลาทำสัญญาประกันภัยผู้เอาประกันภัย
ก็ดีหรือในกรณีประกันชีวิตก็ดีบุคคลอันการใช้เงินย่อมอาศัยความทรงชีพหรือมรณะ
ของเขานั้นก็ตั้งรู้อยู่แล้วละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริงซึ่งอาจจะได้แจ้งให้ผู้รับประกันภัย
ให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นอีกหรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญาหรือว่ารู้อยู่แล้วแถลง
ข้อความนั้นเป็นความจริง” จำเลยทราบของผู้ตายเป็นมะเร็งภายหลังจากการทำสัญญา
ประกันชีวิตมิใช่เป็นก่อนหรือขณะทำสัญญากรณียังไม่ทราบมูลที่จะบอกกล่าวกำหนด
ระยะเวลาบอกกล่าวหนึ่งเดือนตามมาตรา 865 วรรคสอง จึงยังไม่เริ่มนับต่อมาจำเลยได้รับ
รายงานในวันที่ 3 ธันวาคม 2528 ว่าผู้ตายน่าจะเป็นมะเร็งมาก่อนทำสัญญาแต่ปกปิดไว้
จึงเป็นการทราบมูลอันจะบอกกล่าวได้แล้วเมื่อจำเลยมีหนังสือบอกกล่าวโมฆียะกรรมไปยัง

โจทก์ในวันที่ 23 และ 24 ธันวาคม 2528 จึงเป็นการใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนดหนึ่งเดือนตามมาตรา 865 วรรคสองแล้ว

ส่วนกรณีที่สอง ผู้รับประกันภัยจะต้องใช้สิทธิบอกล้างภายในกำหนดระยะเวลา 5 ปีนับแต่วันทำสัญญาประกันภัย หากผู้รับประกันทราบมุลอันจะบอกล้างเกิน 5 ปี นับแต่วันทำสัญญาประกันภัย (แม้จะไม่เกิน 1 เดือนนับแต่วันที่ผู้รับประกันภัยทราบมุลอันจะบอกล้าง) สัญญาประกันภัยมีผลสมบูรณ์ ไม่สามารถบอกล้างได้

ผลของการบอกล้างสัญญาประกันภัยอันเป็นโมฆียะ

หลักทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 176 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “โมฆียกรรมเมื่อบอกล้างแล้ว ให้ถือว่าเป็นโมฆะมาตั้งแต่เริ่มแรก และให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม ถ้าเป็นการพ้นวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทน” อย่างไรก็ตาม ผลของการบอกล้างโมฆียกรรมอาจมีความแตกต่างอยู่บางประการ กล่าวคือ ในกรณีสัญญาประกันวินาศภัย ผู้รับประกันจะต้องคืนเบี้ยประกันภัยที่ได้รับไว้ทั้งหมดคืนแก่ผู้เอาประกันภัยเนื่องจาก ถือว่าสัญญานั้นเป็นโมฆะมาตั้งแต่ต้น และให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม ส่วนกรณีสัญญาประกันชีวิตนั้น มาตรา 892 บัญญัติว่า “ในกรณีการบอกล้างสัญญาตามความในมาตรา 865 ผู้รับประกันภัยต้องคืนค่าไถ่ถอนกรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือทายาทผู้นั้น”

ทั้งนี้ ระยะเวลาในการบอกล้างความเป็นโมฆียกรรมตามมาตรา 875 นั้น มีคำพิพากษาฎีกาให้ความเห็นว่า คู่สัญญาประกันภัยอาจตกลงเรื่องระยะเวลาบอกล้างนี้เป็นอย่างอื่นก็ได้ เพราะมิใช่เรื่องของอายุความอันเป็นประเด็นที่คู่สัญญาจะต้องระมัดระวังและทำความเข้าใจร่วมกัน

ข้อยกเว้นของหลักสุจริตอย่างยิ่ง

หลักสุจริตอย่างยิ่งที่ได้อธิบายมานั้น ยังคงมีข้อยกเว้นตามกฎหมายอยู่ ซึ่งได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 866 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าผู้รับประกันภัยได้รู้ข้อความจริงดังกล่าวในมาตรา 865 นั้นก็ดีหรือรู้ว่าข้อแถลงความเป็นความเท็จก็ดี หรือควรจะได้รู้เช่นนั้น หากใช้ความระมัดระวังดังจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชนก็ดี ท่านให้ฟังว่าสัญญานั้นเป็นอันสมบูรณ์”

แม้สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความสุจริตหรือความไว้วางใจต่อกันเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะความจริงใจของฝ่ายผู้เอาประกันภัย อย่างไรก็ตามก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นการตายตัวไปเสียทีเดียว เนื่องจากมาตราดังกล่าวข้างต้นนี้ถือเป็นข้อยกเว้นหลักสุจริตอย่างยิ่ง โดยมาตรา 866 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับประกันภัยใช้ความระมัดระวังในการเข้าทำสัญญาประกันภัยกับผู้เอาประกันภัย หากผู้รับประกันภัยประมาทเลินเล่อหรือละเลยต่อหน้าที่ที่จะยกเอาความบกพร่องของตนมาบอกปัดยกเว้นความรับผิดชอบไม่ได้ เพราะถือว่าผู้รับประกันภัยสมัครใจเข้าทำสัญญาเอง ทั้งนี้ การใช้ความระมัดระวังตามมาตรา 866 นี้ให้พิจารณาตามความระมัดระวังดังเช่นมาตรฐานวิญญูชน

แต่ในบางกรณีอาจไม่เข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 866

คำพิพากษาฎีกาที่ 1076/2520 การตรวจโรคถุงลมพองโดยวิธีธรรมดาจะพบได้ยาก นอกจากฉายเอ็กซเรย์หรือใช้สปีดเข้าไปในปอดแล้วฉายเอ็กซเรย์ แต่เมื่อผู้เอาประกันปกปิดมิได้แจ้งเรื่องที่เจ็บป่วยให้แพทย์ผู้ตรวจสุขภาพทราบก็ไม่มีเหตุที่แพทย์จะต้องฉายเอ็กซเรย์ตรวจถุงลมของผู้เอาประกันเพราะไม่อาจรู้ได้ว่าผู้เอาประกันเป็นโรคถุงลมพอง นายแพทย์ได้ตรวจร่างกายผู้เอาประกันแล้วเห็นว่าสุขภาพปกติจึงรายงานเสนอความเห็นควรรับประกัน และการรับประกันชีวิตของจำเลยก็พิจารณาจากรายงานของแพทย์ประกอบกับคำขอเอาประกัน เช่นนี้จะฟังว่าจำเลยผู้รับประกันประมาทเลินเล่อมิได้ กรณีไม่ต้องตามมาตรา 866

ทั้งนี้ ในสัญญาประกันภัยนั้น ไม่ว่าจะเป็นสัญญาประกันวินาศภัยหรือสัญญาประกันชีวิต มักจะมีตัวแทนหรือนายหน้าประกันภัย⁶ เข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ ซึ่งตัวแทนผู้รับประกันภัย หมายถึง ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากบริษัทฯ ให้ชักชวนบุคคลทำสัญญาประกันภัยกับบริษัท ทั้งนี้ ตัวแทนประกันภัยอาจทำสัญญาประกันภัยในนามของบริษัทได้เมื่อได้รับหนังสือมอบอำนาจจากบริษัท มีสิทธิรับเบี้ยประกันภัยในนามของบริษัท และหากความเสียหายอย่างใด ๆ ที่ตัวแทนประกันวินาศภัยได้ก่อให้เกิดขึ้นจากการกระทำการเป็นตัวแทนของบริษัท บริษัทจะต้องรับผิดชอบร่วมกับตัวแทน ทั้งนี้ พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ.2535 มาตรา 66/1 บัญญัติว่าตัวแทนประกันวินาศภัยต้องแสดงใบอนุญาตเป็นตัวแทนประกันวินาศภัยทุกครั้งที่มีการชักชวนให้บุคคลทำสัญญาประกันภัยหรือรับเบี้ยประกันภัยในนามของบริษัท

⁶ นายหน้าผู้รับประกันภัย หมายถึง ผู้ที่แนะนำ ชี้ช่องหรือจัดการให้บุคคลผู้เอาประกันภัยเข้าทำสัญญาประกันภัยกับบริษัทโดยกระทำเพื่อำเห็งงเนื่องจากการัน

สำหรับ “ตัวแทนผู้รับประกันภัย⁷” หากผู้เอาประกันภัยเปิดเผยข้อความจริงตามมาตรา 865 ให้ตัวแทนผู้รับประกันภัยทราบแล้ว ให้ถือว่าผู้รับประกันภัยซึ่งเป็นตัวการได้รับทราบเสมอเหมือนตัวแทนด้วย และแม้ตัวแทนของผู้รับประกันภัยจะแถลงข้อเท็จจริงที่ตนทราบมาให้ผู้รับประกันภัยทราบโดยคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ก็ถือว่าเป็นความผิดของตัวแทนผู้รับประกันภัยเอง ไม่ใช่เป็นการที่ผู้เอาประกันภัยปกปิดความจริงแต่อย่างใด สัญญาประกันภัยมีผลสมบูรณ์ตามมาตรา 866 ดังนั้น หากเป็นตัวแทนที่ได้รับหนังสือมอบอำนาจตามกฎหมาย (จะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ) แแนวคำพิพากษาถือว่าฝ่ายผู้รับประกันภัยทราบด้วย แต่หากมิใช่ตัวแทนตามกฎหมาย จะถือว่าผู้รับประกันภัย (บริษัทผู้รับประกันภัย) ทราบเสมอเหมือนตัวแทนไม่ได้

สำหรับกรณีของตัวแทนเซดหรือตัวแทนที่กระทำการเกินขอบเขตอำนาจนั้น จะต้องถือเอาว่าผู้รับประกันภัยย่อมต้องมีความผูกพันต่อผู้เอาประกันภัยด้วยเช่นกัน ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับบทบัญญัติในห้างหุ้นส่วนสามัญในความเกี่ยวพันระหว่างหุ้นส่วนผู้จัดการกับผู้เป็นหุ้นส่วนอื่นทั้งหลาย ให้บังคับตามกฎหมายว่าด้วยตัวแทน⁸ ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ อธิบายว่า มาตรา 866 นี้เป็นเรื่องที่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกัน (หากมี) จะต้องเป็นฝ่ายพิสูจน์ว่าผู้รับประกันภัยได้รู้หรือควรจรรู้ว่า มีการปกปิดข้อความจริง หรือมีการแถลงความเท็จ ซึ่งแตกต่างจากมาตรา 865 ที่ผู้รับประกันภัยจะต้องเป็นฝ่ายพิสูจน์ [6]

บทสรุป

สัญญาประกันภัยเป็นเอกเทศสัญญาอย่างหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติถึงสิทธิ หน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบของผู้สัญญาเอาไว้แล้ว แต่ในสัญญาประกันภัยนั้นมีการบัญญัติถึงหลักการสำคัญเอาไว้อันเป็นหลักการพื้นฐานที่มีความสำคัญมากกว่าเอกเทศสัญญาอื่น ๆ คือ หลักสุจริตอย่างยิ่ง (Utmost Good Faith) ซึ่งบทความนี้ได้อธิบายความเป็นมาตลอดจนสาระสำคัญของหลักสุจริตอย่างยิ่ง และได้ยกเอาแนวคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องมาเพื่อประกอบการใช้กฎหมายของศาลยุติธรรมเพื่อให้ผู้สนใจได้เกิดความเข้าใจในเจตนารมณ์ของกฎหมายและสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างถูกต้องต่อไป

⁷ โปรดดู พ.ร.บ.ประกันวินาศภัย พ.ศ.2535 มาตรา 66 และ พ.ร.บ.ประกันชีวิต พ.ศ.2535 มาตรา 71

⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1042

เอกสารอ้างอิง

- [1] หยุต แสงอุทัย. (2519). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 102.
- [2] ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล. (2548). **กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์**. กรุงเทพฯ: นิติธรรม. 78.
- [3] สิทธิโชค ศรีเจริญ. (2528). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการประกันภัย**. กรุงเทพฯ: ประชุมทองการพิมพ์. 102.
- [4] พรชัย สุนทรพันธ์. (2558). **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะประกันภัย**. กรุงเทพฯ: บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิง จำกัด. 59.
- [5] จิตติ ดิงศภัทัย. (2552). **กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย** (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 61.
- [6] ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2556). **กฎหมายว่าด้วยประกันภัย** (พิมพ์ครั้งที่ 6) . กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. 156.